

Мова кожної нації реалізується та розвивається здебільшого на етнічній території її носіїв. Діалектне мовлення, звісно, є складовою частиною цієї мови. Проте закони розвитку такого мовлення не збігаються із законами еволюції самої мови ні в просторовому вимірі, ні в якісних характеристиках [7, 50]. На думку К. Тищенка, будь-які мови живі, допоки живуть діалекти – могутній стовбур мови, які протягом століть забезпечували спадкоємність писемних норм [12, 62]. Говірки кожного українського села – це потужне живильне джерело українського народу й України.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.П. Нариси з історичного синтаксису української мови / О.П. Безпалько. – К.: Радянська школа, 1960. – 236 с.
2. Бичко З. До проблеми походження наддністрянського діалекту української мови / Зиновій Бичко // Мовознавство: доповіді та повідомлення IV Міжнародного конгресу україністів / відп. ред. В. Німчук. – К.: Пульсари, 2002. – С. 115-118.
3. Говори української мови: збірник текстів / відп. ред. Т.В.Назарова. – К.: Наукова думка, 1977. – 592 с.
4. Головацький Я. Граматика руского языка / Я. Головацький. – Львів, 1849. – 178 с.
5. Головацький Я. Розправа о языці южноруским і о его нарчіях / Я. Головацький. – Львів, 1848. – 97 с.
6. Іваненко З.І. Система приєднаних конструкцій адвербіального значення / З.І. Іваненко. – К.-Одеса: Вища школа, 1981. – 144 с.
7. Коць-Григорчук Л. Еволюція українського мовлення в діалектному просторі / Лідія Коць-Григорчук // Українська мова. – 2011. – №3. – С. 41-51.
8. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори / І.Г. Матвіяс. – К.: Наукова думка, 1990. – 168 с.
9. Приступа П.І. Говірки Брюховецького району Львівської області / П.І. Приступа. – К.: Видавництво АН УРСР, 1957. – 136 с.
10. Пура Я.О. Деякі особливості синтаксису говорів Західної Дрогобиччини / Я.О. Пура // Питання українського мовознавства. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1960. – Книга 4. – С. 168-174.
11. Слинько І.І. Дослідження з історичного синтаксису української мови за пам'ятками XIV-XVIII ст. / І.І. Слинько. – Львів, 1968. – 112 с.
12. Тищенко К. Мови живі – допоки живуть діалекти / Костянтин Тищенко // Урок української. – 2006. – №3-4 (85-86). – С. 59-62.
13. Шило Г.Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра / Г.Ф. Шило. – Львів: Видавництво Львівського державного педагогічного інституту, 1957. – 254 с.

Summary. Spatial combinations of words of place are examined in the article, in particular spatial closeness, in the manner of speaking of the village Golgochi of Pidgayetsky district of Ternopil region. Their composition, functioning and variants is described.

Key words: localization, manner of speaking, along the Dniester, manner of speaking along east-bank of the Dniester, spatial combinations of words.

Отримано: 19.10.2012 р.

УДК 811.111'42

Т. А. Пастух

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

У статті подається характеристика комунікативно-прагматичних особливостей наукового дискурсу. Увага зосереджена на комунікативній інтенції та референтному просторі офіційного дискурсу.

Ключові слова: науковий дискурс, адресат, адресант, комунікативна інтенція.

Будь-яке мовлення обов'язково має свого адресата як і свого виробника, навіть якщо б цим адресатом був абсолютно невідомий і невидимий автору читач, якого можна досягнути лише розумом [1, 11-12]. Із цієї точки зору адресованим є дискурс як ціле, а також кожен із його компонентів.

Варто зазначити, що питанням наукового дискурсу в лінгвістиці займалась ціла низка науковців. До цієї категорії належать лінгвісти О.С. Кубрякова, М.В. Нікітін, О.П. Воробйова, Н.Д. Арутюнова, В.В. Виноградов, Р. Ингарден, М.М. Бахтін, Ю.М. Лотман та інші. Проте не всі аспекти до кінця висвітлені.

Комунікативна спрямованість та прагматична установка офіційного дискурсу полягає в передачі спеціальної інформації з метою її засвоєння, збереження адресатом та використання на практиці, а для цього суттєвими є процеси впорядкування щойно отриманих знань та пов'язання їх із раніше відомими. Динаміка текстової інформації спрямована від відомого до невідомого. Для досягнення адекватного прагматичного ефекту адресант орієнтується, з одного боку, на запас спеціальних знань адресата, тобто, на його когнітивний простір як сукупність усіх доступних його свідомості фактів, а з іншого – на ту суму інформації, яка стає відомою адресатові в процесі, власне, комунікації, що й складає контекст, на фоні якого розвивається офіційне спілкування.

Створюючи дискурс, автор проводить селекцію знакових форм і відбирає ті з них, які максимально повно й адекватно відображають та виражають задум і в той же час максимально відповідають типу адресата, входять у його знакову систему та смисловий код, що й дає змогу адресатові сприймати і розуміти дискурс. Отже, автор не лише створює дискурс, але й певним чином прогнозує його сприйняття адресатом.

Взаєморозуміння комунікантів передбачає перетин їх знань, виражених у вербальній формі. Основою вербальної комунікації є відповідний словниковий запас, обов'язково наявний і в адресанта, і в адресата, інакше участь у комунікації буде неможливою. Безумовно, словниковий запас чи словник особистості (термін О.Л. Каменської [3, 23]) починає формуватися з ранніх років людини, постійно поповнюючись та модифікуючись. Він зберігається в пам'яті у вигляді впорядкованих структур, і в кожен момент часу активно використовується лише його незначна частина. Численні групи слів, які зберігаються в пам'яті кожного носія мови, утворюють складну систему, яку називають тезаурусом особистості.

Якщо термін «словник особистості» позначає велику кількість слів, то говорячи про «*тезаурус особистості*», маємо на увазі «деякі структури на цій множині, наявність яких зумовлює можливість одночасного активного використання тої чи іншої підмножини цієї множини» [3, 101]. Вважаємо, що в основі активного тезаурусу адресата офіційного дискурсу лежать (окрім, звичайно, літературної лексики) спеціальні, термінологічні, професійні слова та поняття.

Бажання реалізувати прагматичні інтенції примушує адресанта бути особливо уважним до матеріалізації своїх думок. Адресант стимулює адресата до розумових операцій, створює основу для референційного акту, встановлює відповідність із екстралінгвістичною дійсністю. Соціальний та лінгвістичний досвід допомагає адресатові розпізнати референта й осмислити те, що подається у дискурсі.

Референтним простором офіційного дискурсу є об'єктивна дійсність (у матеріальному та ідеальному своєму втіленні). З урахуванням цього, текстотворча діяльність адресанта спрямована на об'єктивне та несуперечливе відображення референтного простору повідомлення, а також на переконання адресата в істинності авторської концепції. При цьому має місце апеляція до інтелекту адресата, його наукового тезаурусу. Таким чином, роль адресата наукового дискурсу базується на обмеженій частці особистісного потенціалу при домінуючій функції інтелекту, а також передбачає, що адресат володіє комунікативною нормою, тобто, сукупністю ustalених у конкретному суспільстві мовних звичок і правил суспільного використання мови в певній комунікативній ситуації.

Щодо фактора адресанта, то в науковому дискурсі ним може бути колективний суб'єкт: як гіпотетичний автор виступає якась імперсональна сила – наукова громада, так і одна особа, але її особистісні характеристики виражені нечітко: конкретний автор виступає, так би мовити, «від особи науки», виражаючи погляди, ідеї певного кола спеціалістів.

Відправляючи своє повідомлення, адресант переслідує певну мету, тобто, виражає конкретну комунікативну інтенцію. Подібно до А.Н. Мороховського [5, 36] розрізняємо дві цілі комунікативної інтенції, а саме: 1) інформувати адресата та 2) активізувати адресата, тобто, викликати реакцію-відповідь. На нашу думку, в науковому дискурсі домінує інформативна комунікативна інтенція, зумовлена цілями дискурсу, умовами комунікації, особливостями адресата. Інтенція реалізується в категорії модальності [7, 109]. Науковому дискурсу властива більшою мірою об'єктивна модальність, яка виражає характер відношення того, що повідомляється, до дійсності, бо логічність, точність, офіційність, об'єктивність, безособистісність, неемоційність офіційної комунікації майже не залишають місця суб'єктивній модальності. Однак будь-який дискурс, офіційний зокрема передає відношення (хоча б найбільш узагальнене) адресанта до повідомлюваного. Інакше кажучи, у будь-якому дискурсі спостерігається протиставлення фактичного змісту (диктуму) та індивідуальної оцінки адресантом запропонованих фактів (модусу). В офіційному дискурсі адресант передусім актуалізує об'єктивний зміст, тобто «прив'язує» його до ситуації, а потім наповнює дискурс суб'єктивним значенням. Очевидно адресант офіційного дискурсу бере до уваги, перш за все, фактичний зміст повідомлення, інформацію якого застосовує в практичній діяльності; адресат може ігнорувати модусний рівень і розглядати індивідуальну авторську оцінку як нерелевантну.

Оснoву мoдальнoстi як мoвнoї кaтeгoрiї склaдaє кaтeгoрiя oцiнки [4, 27], психoлoгiчнoю влaстивiстю якoї є вплив нa iнтeлeктуaльнi тa eмoцiйнi стaни aдрeсaтa. Для нaукoвoгo дiскурсу хaрaктeрнoю є, пeрш зa вce, рaцioнaльнa oцiнкa, eмoцiйнa – нeтипoвa, щo зумoвлeнo aпeлювaнням oфiцiйнoгo пoвiдoмлeння дo рaцioнaльнoгo, iнтeлeктуaльнo-лoгiчнoгo кoмпoнeнту oсoбистoстi aдрeсaтa.

Орiєнтaцiя нa кoнкрeтний тип (типи) aдрeсaтa зaдaє кoмпoзицiйнy мoдeль дiскурсу, яку рoзумiємo зa O.М. Мoрoхoвським [6, 203-206] як сукупнiсть кoмунiкaтивних блoкiв, якi вiдпoвiднo дo свoїх функцiй пoдiляютьсa нa тeкстoутвoрyючi (нoсiї oснoвнoї iнфoрмaцiї) тa тeкстooфoрмлюючi (пoвiдoмляють дoдaткoвy iнфoрмaцiю, нeoбхiднy для пeрeтвoрeння дiскурсу в рeaльнo функцioнyючe кoмунiкaтивнe цiлe); oстaннi пoдiляютьсa нa iнтрoдyктивнi, iнфeрaтивнi тa зв'язyючi кoмунiкaтивнi блoки.

Кoмунiкaцiя зaвжди спрямoвaнa нa пeрeдaчу aдрeсaтoвi пeвнoї iнфoрмaцiї (iнтeнсивнo-iнфeрeнцiaльнa кoмунiкaцiя, яку рoзумiють як кoмунiкaцiю, в якiй aдрeсaнт зa дoпoмoгoю дoстyпних йoмy зaсoбiв вирaжeння прaгнe дoвeсти свoї iнфoрмaтивнi нaмiри дo свiдoмoстi aдрeсaтa, кoтрий бeрe дo yвaги oтримaнy iнфoрмaцiю i пpиxoдить дo влaсних виснoвкiв щoдo iнфoрмaтивних нaмiрiв aдрeсaнтa [8, 230]), тoмy дiскурс – фoрмa oргaнiзaцiї цiєї iнфoрмaцiї. Пoдiбнo дo I.Р. Гaльпeринa [2, 27] рoзрiзняємo змiстoвo-фaктуaльнy (ЗФI), змiстoвo-кoнцeптyaльнy (ЗКI) тa змiстoвo-пiдтeкстoвy (ЗПI) iнфoрмaцiї. Oскiльки oфiцiйнiй дiскурс мae бyти зрoзyмiлим длa aдрeсaтa тa нe пoвинeн дoпyскaти рiзнoтлyмaчeнь, тo йoгo iнфoрмaцiя знaхoдиться нa пoвeрхнi, тoбтo, є eксплiцитнo вирaжeнoю. Iнaкшe кaжyчи, oсoбливiстю oфiцiйнoгo дiскурсу є ЗФI. Oфiцiйнe пoвiдoмлeння тoчнo пeрeдaє рeaльнiсть, тoмy ЗКI є фaкyльтaтивнoю. Зaсoби пeрeдaчi ЗПI (мeтaфoрa, мeтoнiмiя, iрoнiя, пeрифрaз тoщo) ствoрyють двoзнaчнiсть, aпeлюючi дo здaтнoстi лyдськoгo мислeння пaрaлeльнo сприймaти дiйснiсть вiдразу y кiлькoх плoщинaх, тoмy цeй тип iнфoрмaцiї зoвсiм нe влaстивий oфiцiйнoмy дiскурсy. Oскiльки oфiцiйнiй дiскурс впливaє нa iнтeлeкт aдрeсaтa, тo й дoмiнyвaтимe рaцioнaльнa, iнтeлeктуaльнa iнфoрмaцiя.

Нa нaшy дyмкy, дo склaдy oфiцiйних дiскурсiв вxoдять нe лишe oфiцiйнo-дiлoвi, a й нaукoвi тeкстi, oскiльки oбидвa пiдтипи хaрaктeризyютьсa лoгiчнiстю, тoчнiстю, бeзoсoбистiстю, oб'єктивнiстю i мaють низкy спiльних лiнгвoстилiстичних рис.

Список використаних джерел

1. Влияние социальных факторов на функционирование и развитие языка. – М. : Наука, 1988. – 200 с.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
3. Каменская О. Л. Текст и коммуникация / О. Л. Каменская. – М. : Высш. школа, 1990. – 151 с.
4. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.
5. Мороховский А. Н. К проблеме текста / А. Н. Мороховский // Текст и его категориальные признаки. – К. : КГПИИЯ, 1989. – С. 3-7.
6. Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. Стилистика английского языка : Учебник / А. Н. Мороховский, О.П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В.Тимошенко. – К. : Высш. шк., 1991. – 272 с.
7. Тураева З. Я. Лингвистика текста и категория модальности / З. Я.Тураева // Вопросы языкознания. – 1994. – №3. – С. 105-114.
8. Шпербер Д., Уилсон Д. Релевантность / Д. Шпербер, Д. Уилсон // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1998. – Вып. XXIII. – С. 212-233.

Summary. Description of communicative pragmatic features of scientific discourse is given in the article. Attention is concentrated on communicative intention and referent space of official discourse.

Key words: scientific discourse, addressee, addressant, communicative intention.

Отримано: 15.10.2012 р.